

УДК 76. 36: 616.89 – 008.434.3 – 053.4

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗІ СТЕРТОЮ ДИЗАРТРИЄЮ

Н. Г. Пахомова, В. А. Пахомова

Розглядаються сутність поняття «граматична компетенція», стан та особливості формування граматичної компетенції дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією. Схарактеризовані основні показники та рівні граматичної компетенції. Визначені основні напрями формування граматичної компетенції як складової мовленнєвої готовності до навчання в школі.

Ключові слова: стерта дизартрія, мовленнєва компетенція, граматична компетенція, мовленнєвий розвиток.

Особенности формирования грамматической компетенции у детей старшего дошкольного возраста со стертой дизартрией

Рассматриваются сущность понятия «грамматическая компетенция», состояние и особенности формирования грамматической компетенции у детей старшего дошкольного возраста со стертой дизартрией. Охарактеризованы основные показатели и уровни грамматической компетенции. Определены основные направления формирования грамматической компетенции как составляющей речевой готовности к обучению в школе.

Ключевые слова: стертая дизартрия, речевая компетенция, грамматическая компетенция, речевое развитие.

Pakhomova N.G. Pakhomova V.A. Features of Grammatical Competence Formation of Preschool Children with Erased Dysarthria

The article deals with the essence of the concept of «grammatical competence», the condition and features of the formation of grammatical competence of preschool children with erased dysarthria. Its basic indicators and levels are characterized. The main directions of formation of grammatical competence as component of a speech readiness for training at school are determined.

Keywords: erased dysarthria, speech competence, grammatical competence, speech development.

Актуальність проблеми. Мовлення дітей залишається предметом дослідження багатьох наук. У загальній та спеціальній психології, психолінгвістиці, корекційній педагогіці, зокрема в логопедії відомі численні теоретичні і практичні проблеми, що виникають під час дослідження мовленнєвого розвитку дітей, становлення їхньої мовленнєвої діяльності та особливостей її формування при різних порушеннях психофізичного розвитку, попередження порушень мовлення та їх корекції. На думку А. Богуш, М. Вашуленко, Л. Калмикової, О. Кононко, Є. Соботович, для малюків 3–6 років своєчасний мовленнєвий розвиток є провідною базовою ознакою нор-

мального перебігу психофізичного розвитку дитини [1; 3; 8]. Закономірно, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки висуваються достатньо високі вимоги до психічного і мовленнєвого розвитку дітей, оскільки мовленнєва компетентність є показником психофізичного розвитку дитини, передумовою успішного оволодіння знаннями та формування гармонійно розвиненої особистості. Формування граматичної сторони мовлення є однією з важливих передумов розвитку мовної здібності та мовленнєвої комунікації дитини. Оволодіння граматичною будовою мовлення відбувається в нерозривному зв'язку із психічним розвитком, у єдності з розвитком предметно-практич-

Пахомова Наталія Георгіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної і корекційної педагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
Пахомова Валерія Артурівна, студентка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

ної діяльності, спілкування, мислення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема формування граматичної компетенції дітей дошкільного віку мала широке відображення в дослідженнях психолінгвістів, лінгвістів, педагогів, дефектологів (А. Богуш, О. Гвоздєв, Л. Калмикова, К. Крутій, Л. Трофименко, Є. Соботович, Ф. Сохін, В. Тищенко та ін.), що свідчить про її складність і багатоаспектність. У контексті проблем спеціальної педагогіки вивчалися особливості сформованості граматичних умінь у дітей із затримкою психічного розвитку (І. Марченко, Т. Марчук, Р. Тригер, С. Шевченко та ін.), порушення усного і писемного мовлення в школярів із дитячим церебральним паралічем (О. Гопіченко, Е. Данілавичюте, О. Мастюкова, В. Тищенко, Л. Халілова та ін.), питання формування та удосконалення лексико-граматичного аспекту мовлення в дітей із загальним недорозвитком мовлення (Л. Бартенева, Л. Вавіна, Л. Дідкова, Л. Журова, Н. Нікашина, Н. Орланова, О. Ревуцька, Є. Соботович, В. Тарасун, Л. Трофименко, Г. Чірка, М. Шевченко, М. Шеремет та ін.). Однак, незважаючи на значну кількість досліджень, поза увагою залишилися питання граматичної компетенції дітей старшого дошкільного віку із дизартрією. Актуальні і питання, пов'язані з вивченням особливостей процесів словозміни і словотворення в дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення, їх впливом на розвиток усного і писемного мовлення та розвитком науково обґрунтованих методів формування граматично правильного мовлення в таких дітей як підґрунтям успішного оволодіння шкільними знаннями й набуття мовленнєвої компетентності.

У зв'язку із цим, метою дослідження є визначення стану сформованості граматичної компетенції, її складових компонентів як показників мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією до навчання та особливостей організації корекційно-попереджувального навчання й напрямів формування граматично правильного мовлення таких дітей у період мовленнєвої підготовки. **Завданнями** є: аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування граматичної компетенції в дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією, її специфіки й структури задля визначення основних напрямів формування граматичної компетенції дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією.

Виклад основного матеріалу. Дизартрія як тяжке порушення мовлення характеризується вадами вимовної сторони мовлення внаслідок порушення інервації мовленнєвого апарату, що спричинене органічним ураженням центральної нервової системи. При дизартрії характерними є порушення всіх складових мовленнєвої системи. Особливості лексико-граматичної сторони мовлення при стертій дизартрії зумовлені не тільки фонетико-фонематичними порушеннями, а й роботою дихання, словесна й складова структура мовлення відображається в динамічній роботі видиху м'язів живота, міжреберних м'язів та м'язів бронхів і забезпечується їх правильною роботою. Порушення м'язового тону дихального апарату та обмежена його рухливість у неврологічному аспекті зумовлює порушення фонаційних процесів, що позначається на формуванні всіх складових компонентів мовлення.

За результатами спеціальних досліджень, граматична будова мовлення дітей зі стертою дизартрією характеризується незасвоєністю складних граматичних форм: місцевого відмінка, атипових форм, розмежування закінчень за типами відмін. Такі діти опановують граматичну будову мовлення значно пізніше, ніж діти з нормальним мовленнєвим розвитком. На думку Л. Лопатіної Л. Парамонової, Є. Соботович, аграматизми в усному мовленні зазначеної категорії дітей пов'язані перш за все з порушенням рухової диференціації фонем [5; 8]. Інші помилки пов'язані з порушенням звукового образу слова. Нечіткість слухового і кінестетичного образу слова (особливо закінчень) призводить до порушення морфологічної системи мови, формування якої тісно пов'язане зі співвідношенням закінчень за їх звуковим складом. Показовими симптомами морфологічних порушень є неправильна узгодженість за родом і числом, достатньо стійкі порушення парадигми відміни. Порушення морфологічної системи мови в дітей із дизартрією, як вважають Л. Лопатіна, Н. Серебрякова, виражається в суттєвих труднощах словозміни, що виявляється у великій кількості атипових словозмін, несформованості системи продуктивних словозмінних моделей, наявності варіативних заміни афіксів, які розрізняються за значенням. Такі порушення зумовлені різними факторами: несформованістю або порушенням систематизації словозмінних моделей, неправильним вибором суфіксів, порушенням процесу комбінування морфем. Відзначаються брак прийменників, викривлені

закінчення, які відображають різне розташування предметів у просторі та часі. Діти не вмюють правильно використовувати дієслова у зворотній формі, у різному часі, речення з порівняльним зворотом і прислівником, які визначають різну міру і повноту дії.

Оскільки компетенція у перекладі з латинської «competentia» — «взаємно прагну», «відповідаю», «обізнаність», «поінформованість», «галузь питань, у яких особа гарно обізнана, поінформована» [7], то граматична компетенція передбачає не тільки теоретичні знання, а й навички вільного володіння граматично правильним мовленням.

Із метою вивчення стану сформованості граматичної компетенції дітей старшого дошкільного віку було проведено експериментальне дослідження, до якого залучено 79 дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією та 50 однолітків без порушень мовлення. У контексті нашого дослідження показниками сформованості граматичної компетенції є: вживання слів у правильній граматичній формі (морфологічна правильність, володіння словозміною та словотворенням), правильна граматична й синтаксична будови мовлення, наявність у ньому складних речень. За допомогою дібраних організаційних форм і методів діагностування були визначені рівні (високий, достатній, середній і низький) сформованості зазначеної компетенції. Схарактеризуємо їх.

Високий рівень: під час виконання завдання дитина правильно вживає всі граматичні форми (рід, число, відмінок, час дієслова); дотримується нормативних показників у вживанні суфіксів, префіксів та інших граматичних форм. Розуміє значення прийменників, правильно узгоджує іменник із числівником, прикметником і дієсловом. Уміє будувати просте поширене речення з однорідними членами, правильним порядком слів. Розуміє логіко-граматичні конструкції. Серед дітей зі стертою дизартрією, які брали участь в експерименті, не було дітей із високим рівнем сформованості граматичної компетенції, а в групі дітей без мовленнєвих порушень — 24 %, коефіцієнт розвитку у межах 0,93–0,96.

Достатній рівень: під час виконання завдання дитина правильно вживає всі граматичні форми (рід, число, відмінок, час дієслова), дотримується нормативних показників у вживанні суфіксів, префіксів та інших граматичних форм, але може допускати незначні помилки (2–4) під час виконання вправ, які самостійно виправляє. Розуміє значення приймен-

ників, правильно узгоджує іменник із числівником, прикметником і дієсловом. Уміє будувати просте поширене речення з однорідними членами, порядок слів правильний. Розуміє логіко-граматичні конструкції. Серед дітей зі стертою дизартрією цього рівня досягли 15,18 %, коефіцієнт граматичної компетенції в межах 0,64–0,71. Серед дітей без мовленнєвих порушень таких більшість — 76 %, коефіцієнт граматичної компетенції у межах 0,64–0,82.

Середній рівень: під час виконання завдання дитина припускається багатьох помилок, які може виправити лише за допомогою дорослого. Невпевнено вживає граматичні форми (рід, число, відмінок, час дієслова), іноді не може дотримуватися нормативних показників у вживанні суфіксів, префіксів та інших граматичних форм. У деяких випадках розуміє значення прийменників і правильно узгоджує іменник із числівником, прикметником і дієсловом. Буде просте поширене речення з однорідними членами, але правильний порядок слів часто порушений. Не всі логіко-граматичні конструкції розуміє правильно. Серед опитаних дітей зі стертою дизартрією 26,6 % відповідають середньому рівню сформованості граматичної компетенції, коефіцієнт розвитку у межах 0,39–0,57. Серед дітей без порушень мовлення середній рівень сформованості граматичної компетенції не виявлений.

Низький рівень: дитина під час виконання завдання робить багато помилок, які не може виправити і з допомогою дорослого. Невпевнено вживає граматичні форми (рід, число, відмінок, час дієслова), не дотримується нормативних показників у вживанні суфіксів, префіксів та інших граматичних форм. Часто не розуміє значення прийменників і не вміє правильно узгоджувати іменник із числівником, прикметником і дієсловом. Буде прості речення. Не вміє будувати просте поширене речення з однорідними членами, досить часто спостерігається порушений порядок слів. Не розуміє логіко-граматичні конструкції. Більшість дітей зі стертою дизартрією мають низький розвиток граматичної компетенції — 58,22 %, коефіцієнт зафіксовано у межах 0,25–0,36. Серед дітей без порушень мовлення низький рівень граматичної компетенції не виявлений.

Результати дослідження рівнів сформованості граматичної компетенції в дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією та в дітей без мовленнєвих вад представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати дослідження рівнів сформованості граматичної компетенції в дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією та в дітей без мовленнєвих вад

Рівні		Кількість дітей		Експериментальні групи			
				дітей		%	
				діти зі стертою дизартрією		діти без порушень мовлення	
Граматична компетенція	високий	—	—	12	24,00		
	достатній	12	15,18	38	76,00		
	середній	21	26,60	—	—		
	низький	46	58,22	—	—		

Аналіз мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією підтвердив, що їх розповіді не являють собою зв'язного цілого та логічно побудованого висловлювання. Діти не можуть зрозуміло і правильно використати мовні засоби та описати ситуацію з власного досвіду, переказати оповідання. Лінгвістичні та психологічні дослідження підтверджують, що основою оволодіння дитиною лексико-граматичною та стилістичною системами мови, тобто формування граматичної компетенції, є розмовне мовлення.

Отримані у процесі експерименту дані за всіма показниками сформованості граматичної компетенції показали значно нижчий рівень її в дітей зі стертою дизартрією порівняно з дітьми без порушень мовлення, що зумовлює необхідність здійснення корекційного впливу на розвиток граматичного аспекту мовлення, що включає два основні напрями: формування психофізіологічних механізмів і формування граматичних умінь і навичок.

Є різноманітні варіанти тлумачень терміна «формування» у психологічній і педагогічній літературі: надавати будь-чому будь-яку форму, вигляд; надавати завершеності, визначеності; створення чогось, розвиток; надання форми, закінченості [7, с. 948]. У психології під формуванням усвідомлюють сукупність прийомів і способів впливу на індивіда, метою яких є створення в нього системи певних цінностей, якостей тощо. Таким чином, формування граматичної компетенції в дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією спрямоване на процес формування граматично правильного мовлення, що поєднує елементарні знання з морфології і словотворення, засвоєння та закріплення загальних правил граматики на практичному рівні, вміння використовувати правильні мовні конструкції у процесі спілкування.

Формування граматичного компонента мовного чуття є спонтанним процесом, рушійними силами якого є внутрішні протиріччя у взаєминах дитини й довкілля. Провідну роль у засвоєнні мови дитиною мають протиріччя між цілями і наявними засобами спілкування, між бажаним і досягнутим, між формою і змістом висловлювання (О. Запорожець, К. Крутій та ін.) [4]. Головною умовою виникнення і вирішення цього протиріччя є спілкування дитини з дорослим, у процесі якого останній спонукає й заохочує до використання граматично правильного мовлення.

Граматику рідної мови та правила, моделі й норми використання її у мовленні на прагматичному рівні кожна дитина повинна засвоїти ще до початку шкільного навчання, підсвідомо, наслідуючи мовленнєві зразки дорослих — батьків, друзів, педагогів, користуючись методом спроб і помилок, самостійного комбінування мовних одиниць і добору моделі мовлення, яка відповідає ситуації спілкування і задовольняє потреби розуміння сприйнятої інформації комунікантами-реципієнтами. Такий спосіб засвоєння мовлення є за своєю природою творчим, евристичним, але водночас неусвідомленим, мимовільним. Дитина опановує норми мови, оволодіваючи «підсвідомою граматиною», тобто інтуїтивно, підсвідомо засвоює значення мовних знаків: морфем, слів та сполучень слів, запам'ятовуючи традиційне поєднання мовних одиниць у мовленнєвому потоці [2; 9]. К. Ушинський наполягав на терміні «чуття», а не розуміння, бо був упевнений, що діти засвоюють мову підсвідомим чуттям та вродженими задатками, а не осмисленням [3]. Проте однозначних пояснень механізмів «мовного чуття» в наукових дослідженнях немає.

Оскільки мислення матеріалізується мовними засобами: думки висловлюються у мовленні у формі речень, передусім за

допомогою словосполучень, то для дитини опанування граматичної будови мови означає одночасно оволодіння мисленням і рідною мовою. Словосполучення, з одного боку, як і слово, виконує номінативну, узагальнювальну функцію, формуючи поняття, розкриваючи його значення, а з іншого є засобом вираження відношень, що існують реально, та засобом реалізації логічних зв'язків. Діти засвоюють словниковий склад і граматичну будову мови у процесі мовленнєвого спілкування, сприйняття мовлення інших і під час представлення власних думок.

У складі словосполучень наявні прийменники, які у поєднанні з відмінками мають структуруючу й організуючу роль синтаксичних одиниць та за частотою функціонування у мові посідають провідне місце. Семантична система прийменників відображає складну галузь абстрактних відношень, узагальнює суспільне розуміння найрізноманітніших зв'язків між предметами, ознаками, станом і діями. Доведено, що початок уживання прийменників у дитячому мовленні — істотний момент психічного розвитку дитини, показник зв'язку між процесами засвоєння нею мови й розвитком когнітивної діяльності. Оволодіння відмінково-прийменниковими формами — це насамперед вагомий чинник інтелектуального зростання дошкільника. Оскільки саме вживання і розуміння прийменників є складним для засвоєння дітьми з дизартрією, то цій частині мови приділяють особливу увагу при мовленнєвій підготовці до навчання. Засвоєння граматичної компетенції означає послідовний розвиток пізнавальної діяльності дитини, опанування нею логічних операцій узагальнення, здійснюваних під час уживання сполучень слів у різному семантико-смісловому контексті. Хід засвоєння кожної частини мови засвідчує складний і всебічний характер зв'язку між розвитком дитячого мовлення і пізнавальною діяльністю дитини.

Таким чином, формування граматичної компетенції у дітей зі стертою дизартрією ґрунтується на розвитку їх мовленнєвих (граматичних) навичок, що відображають не тільки закони мови, особливості усно-розмовного мовлення, а й закономірності розвитку мислення індивіда, пізнання ним навколишнього середовища. Граматичні вміння і навички дітей дошкільного віку є основою під час вивчення граматики та стилістики в школі і формування мовної та мовленнєвої компетенції.

Формування граматичної компетенції

здійснюється лише на основі певного рівня когнітивного розвитку дитини. При опануванні граматичної компетенції дитина повинна засвоїти складну систему граматичних закономірностей на основі аналізу мовлення тих, хто становить її оточення, виділення загальних правил граматики на практичному рівні, узагальнення цих правил та закріплення їх у власному мовленні. Розвиток морфологічної та синтаксичної систем мови в дитини відбувається в тісній взаємодії. Поява нових форм слова сприяє ускладненню структури речень, і навпаки, використання певної структури речення в усному мовленні одночасно закріплює й граматичні форми слів. Опанування граматичної компетенції — довготривалий процес, який відбувається протягом усього дошкільного дитинства і завершується в дітей без порушень мовлення до 5–6 років. Програма формування граматичної компетенції в дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією містить розділи: 1. *Словозміна*: категорії числа, роду, відмінка. 2. *Словотворення*: утворення зменшувально-пестливих форм іменників, прикметників від іменників, дієслів за допомогою префіксів, дієслів від іменників, складних слів. 3. *Узгодження*: іменників із займенниками, іменників із прикметниками; іменників із числівниками; дієслів минулого часу із займенниками. 4. *Формування фрази*: прості непоширені речення; поширені речення (*поширення речення шляхом введення визначень, прислівників, однорідних членів речення*); речення з використанням прийменників (*прийменниково-відмінкові конструкції*); складносурядні речення (*зі сполучниками «а», «і», «але»*); складнопідрядні речення (*зі сполучниками «оскільки», «тому що», «щоб», «для того, щоб», «потім» тощо*).

Роботу з формування граматичної компетенції необхідно проводити в системі корекційно-логопедичної роботи. У контексті найскладніших інтелектуальних процесів синтези елементів у симультанні групи забезпечують оволодіння будь-якою системою відношень (граматичною системою мови чи системою арифметичних понять), а прикладом сукцесивних синтезів є розгорнуте синтаксично організоване мовлення [6]. Спираючись на сформульоване в роботах І. Філімонова, С. Саркісова, О. Лурії положення про функціональну багатозначність кіркових формацій, В. Тарасун виділяє фактори *симультанного* (одночасного) та *сукцесивного* (послідовного) аналізу і синтезу, які, безумовно, мають

свої особливості в дітей із порушеннями мовлення і можуть бути нейропсихологічною основою компенсаторного механізму у процесі корекційно-превентивного навчання і виховання. Випадіння, порушення або незрілість цих елементів призводять до неадекватності психічних функцій, зокрема таких як рахунок, конструктивний праксис, розуміння зворотних логіко-граматичних конструкцій і операції вибору потрібної одиниці з артикуляційно-фонематичних і лексико-семантичних кодів мови. При цьому страждає будова смислових схем мовленнєвого висловлювання, граматичної структури речення, моторного програмування висловлювання, недостатньо формується період від задуму до внутрішнього розгортання висловлювання, страждає плавність протікання мовленнєвої та інтелектуальної діяльності [6, с. 25].

В. Тарасун розроблено механізми безперервного формування в дошкільників сукцесивного, симультанного та сукцесивно-симультанного способів сприймання, розрізнення, запам'ятовування й обробки інформації, необхідної для розуміння та розв'язання завдань пізнавальної діяльності дітей з обмеженими психофізичними можливостями. Корекційне і превентивне навчання об'єднує спільність мети в розвитку аномальної дитини. Результат корекційного впливу досягається шляхом виправлення порушених у дитини психічних структур, процесів, функцій, а корекційно-превентивного — за допомогою інтенсивного розвитку достатньо зрілих, сформованих структур. Основними критеріями корекційно-превентивного навчання є прогресивні зміни в навчальній діяльності дітей, а саме формування сукцесивних і симультанних структур, які розглядаються як базові інваріантні дії та операції, що є спільними для різних видів навчальної діяльності.

Корекційно-педагогічний вплив передбачає використання предметних дій, гри та інших видів дитячої діяльності, що стимулює спілкування з дорослими і дітьми. Це уможливорює створити емоційно-позитивний настрій в дитини, що, своєю чергою, призводить до більш ефективної роботи. Джерела й чинники розвитку мовлення дитини та її граматичної компетенції — різноманітні педагогічні методи і прийоми. Найпоширенішими методами формування граматичної компетенції дітей старшого дошкільного віку є: дидактичні, рухливі, сюжетно-рольові, комп'ютерні ігри і вправи, роз-

повіді з використанням «складних» для дітей слів або таких слів, у вживанні яких вони припускаються помилок, розповіді за картинками, переказування оповідань, читання віршів, складання розповідей із використанням групи слів на запропоновану тему.

Умовно систему мовленнєвих вправ та ігор із формування основних граматичних навичок можна об'єднати в *три* великих групи, що включають серії різноманітних завдань. *Перша серія* завдань спрямована на опанування практичних умінь і навичок утворювати іменники зі збільшувальними, зменшувальними та пестливими суфіксами («будиночок — будиночок — будиночок»); розрізняти відтінки значень слів, залежних від суфіксів (добери «слова-родичі»), розрізняти значення дієслів (зі схожим та протилежним значенням), включення прикметників в активний словник дитини. *Друга серія* завдань спрямована на опанування умінь добирати антоніми та синоніми до окремих слів і слів у словосполученнях. Мета таких завдань — з'ясувати, наскільки точно розуміється значення слова, про що свідчать правильно дібрані антоніми і синоніми. Найпоширенішими завданнями цієї серії є робота з незакінченими реченнями («хлопчик мовчазний, а дівчинка...» тощо). *Третя серія* завдань — добір антонімів і синонімів до багатозначних слів, прикметників та дієслів, добір слів із переносним значенням. Дітям пропонується продовжити речення, у якому слід дібрати антоніми і синоніми. Цими словами є багатозначні прикметники, значення яких визначається контекстом («Струмок дрібний, а річка глибока». «Кашу варять густу, а суп рідкий». «Ліс може бути густим, а може бути і рідким». «Пластилін м'який, а камінь жорсткий, міцний» замість «твердий» та ін.). Мовленнєві вправи на цьому етапі доцільно поєднувати із завданнями, що передбачають добір іменників до дієслів і прикметників (наприклад: хто або що біжить, повзе, летить, росте, пливе тощо)

Висновки. Формування граматичної компетенції в дітей зі стертою дизартрією передбачає: а) практичне ознайомлення дітей із граматичними формами рідного мовлення (морфологічний склад (частини мови); б) засвоєння правильної словозміни: відмінкові закінчення, узгодження слів у реченні, чергування звуків у основі слів, зміна наголосів тощо; в) активне використання у мовленні прийменників; г) засвоєння основ-

них способів словотворення; д) формування граматичного чуття рідної мови, помилок, навичок самокорекції, самоконтролю та взаємоконтролю мовлення; ж) розвиток і вдосконалення синтаксичного аспекту мовлення; з) навчання висловлювати власну думку за допомогою правильних граматичних форм. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні методики формування мовленнєвої компетентності у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика / А. М. Богуш. – Запоріжжя : Просвіта, 2000. – 216 с.
2. Божович Е. Д. Развитие языковой компетенции школьников: проблемы и подходы / Е. Д. Божович // Вопросы психологии. – 1997. – № 1. – С. 33–44.
3. Калмикова Л. Теоретичні основи і шляхи вдосконалення підготовки дітей до школи / Л. Калмикова // Початкова школа. – 2000. – № 12. – С. 8–11.
4. Крутій К. Л. Можливості формування мовної особистості у дошкільному віці / К. Л. Крутій // Дошкільна освіта. – Запоріжжя, 2003. – № 1. – С. 32–38.
5. Лопатина Л. В. Логопедическая работа с детьми дошкольного возраста с минимальными дизартрическими расстройствами : учебное пособие / под ред. Е. А. Логиновой. – СПб. : Изд-во «Союз», 2004. – 192 с.
6. Тарасун В. В. Стерта форма дизартрії: діагностика та особливості логопедичної роботи / В. В. Тарасун // Хрестоматія з логопедії. Навчальний посібник / М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. – К. : КНТ, 2006. – С. 296–303.
7. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – К. : УРЕ, 1977. – 775 с.
8. Соботович Є. Ф. Програмні вимоги до корекційного навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з вадами інтелекту: Програмно-методичний комплекс / Є. Ф. Соботович, В. В. Тищенко. – К. : Актуальна освіта, 2004. – 144 с.
9. Эльконин Д. Б. Развитие речи в дошкольном возрасте / Д. Б. Эльконин. – М., 1958. – 115 с.

Цитувати: Пахомова Н. Г. Особливості формування граматичної компетенції у дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією / Н. Г. Пахомова, В. А. Пахомова // Постметодика. – 2015. – № 2. – С.15–21.

© Н. Г. Пахомова, В. А. Пахомова, 2015. Стаття надійшла в редакцію 14.07.2015 ■